

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף כ"ה

- (א) **א"ל כי משתבע אדעתא דידן אשתבע- כ' הריטב"א**, ואפי' אם בדעתו הוא באמת קורא לנמלים בני אדם, מ"מ בטלה דעתו אצל כל אדם. ולמשל, מי שנשבע שלא יאכל פת, ובדעתו פת היינו בשר, אין אומרים דאסור בבשר ומותר בפת, כיון דזה ה' דעתו, אלא אמרי' דאסור בפת ומותר בבשר, דכיון דמכוין להוציא לשון "פת" מפיו, א"כ נדונין משמעות הלשון פת בלשון בני אדם (ולא דמי למי שמכוון להוציא בפיו פת חטין ואמר פת שעורין, דהתם לא נתכוין להוציא לשון זה בפיו, ולשונו הוא דאתקיל לי', ולכן אינו אסור בפת שעורין).
- (ב) **ואדעתא ידי' לא עביד איניש דמשתבע- הק' המנחת שלמה**, לס"ד זו דאדם משתבע אדעתא דנפשי, א"כ איך שייך לעולם שילקה אדם על שבועתו, הרי לעולם יכול לומר לא לכך היתה כוונתי אלא לדבר אחר, והניח בקו' נויש לע' אם מתרין אותו והוא אומר אעפ"כ, אולי בזה שפיר לוקין אותו, ויש לע' בזה).
- (ג) **אלא על דעת המקום** (לפי גירסת המסורת הש"ס) **ועל דעת ב"ד- ע' במהרש"א בשבועות** (כט). דהק' למה צריך על דעת המקום, הרי מבואר שם בסוגיא (וכן הביא הר"ן כאן למטה בד"ה אלא מילתא) דהא דבעינן על דעת המקום כדי שיהי' שבועה על דעת רבים דאין לו הפרה, אבל כאן, כיון שהוא על דעת ב"ד, הרי כבר הוא על דעת רבים. ותי', דעל דעת המקום היינו לאפוקי קניא דרבא, דאינו נתמעט מזה דעל דעת ב"ד [ווראיתי מי שביאר דבריו, דעל דעת ב"ד בא לאפוקי היכא שיש ב' פירושים להתיבה, כמו "תורה", ועל דעת ב"ד היינו דהשבועה הוא על פי הפירוש שחושב ב"ד, ולא מה שהנשבע חושב. אבל עדיין אי"ו ממעט קניא דרבא, דזה נכלל בפ' דבריו. ועי' אמרו על דעת המקום, דהיינו שאינו עושה רמאות בשבועה שלו].
- (ד) **לאפוקי מקניא דרבא וכו'- ע' בבן יהודע שכ' שמה שנקרא "קניא דרבא"**, היינו משום שלכא' ה' כמה סימנים שהו"ל לרבא להבחין דעשה כן להערמה, מה שנתן דוקא הקנה להמלוה ולא נתנו על הקרקע, וכו', וכיון שיש טענה על רבא שלא הבין זה, לכך נקרא על שמו.
- (ה) **א"ל פרעתי, א"ל רבא א"כ זיל אישתבע- ויש לעי'**, איזה שבועה היא זו, הרי לכא' משמע דכפר בכל. וכ' הר"ן דע"כ מיידי דה' מודה במקצת, דאף דבכופר בכל איכא שבועה דרבנן, אבל מבואר בסוגיין דנשבע בנקיטת חפץ, וא"כ ע"כ ה' שבועה דאורייתא, ומודה במקצת ה'. אולם ע' **בריטב"א שכ' דבאמת סוגיין מיידי בכופר בכל**, והוכיח מכאן דשבועת היסט נמי צריך נקיטת חפץ, ודלא כש' **הגאונים** שהביא דס"ל דלא בעי נקיטת חפץ. וע' **במאירי שכ' "ואע"פ ששבועת היסט היתה, ואינה צריכה נקיטת חפץ, 'מחמיר' ה' על עצמו, כדי שמתוך לקיחת הספר יהא לו מקום ליתן את הקנה לחבירו בלא היכר תחבולה"**.
- (ו) **ואישתבע דפרעי' כל מה דהוה לי ביד- כ' הר"ן**, דאין לגרוס דפרעית לך, דהא איהו לאו בתורת פרעון שקלי'. וכן אי' **במאירי**, "וכי פרעון שלא בידיעת המלוה כלום הוא". [ואף דנח' הראשונים בכתובות בסוגיא דסטראי אם המלוה או הלוח יכול לקבוע אם הפרעון הוא להלוואה או לא, י"ל דשאני התם דעכ"פ יודע המלוה דהלוח נותנו לו בתורת פרעון, משא"כ כאן, שאין לו ידיעה כלל שנותנו לו בשביל זה, ועדיין צ"ע, וע' **בשיעורי ר' דוד פוברסקי** אות פ"ב בענין זה]. אבל **הריטב"א** הוכיח מכאן "דמאן דמחייב זוזי לחברי, ויהבינהו לי' ביד- ... אע"ג דלא גלי לי' מעיקרא דלפרעון יהבינהו ניהלי', פרעון הוי... דנתינה שלא מדעת הויא נתינה".
- (ז) **ואישתכח דקושטא אישתבע- ולכא' ק'**, הרי אם משביעין אותו על דעת ב"ד ועל דעת המקום, א"כ איך אמרי' דלקושטא אישתבע, הרי זה ודאי לא ה' על דעת המקום ועל דעת ב"ד. וכ' **תוס' בשבועות** (כט: ד"ה משום) "נראה דקפץ ונשבע, דמסתמא רבא ה' יודע הברייטא, וה' משביע אותו על דעת המקום ועל דעת ב"ד". וע' **בשטמ"ק** (ד"ה ואדעתא) בשם **השיטה**, דכ' דלאו קושטא היא, שהרי השביעו על דעת ב"ד, אלא דלפי דעתו והערמתו של הלוח ה' בקושטא.
- (ח) **וכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל- ע' במנחת שלמה שהביא מתוס' בשבועות** (כט:), שהק' מה ה' התועלת של השבועה, הרי אם יראים הם לעבור את השבועה, יראים ג"כ לעבור ע"ז. ותי' **המהרש"א** שם, דהשבועה עצמה היא קבלת התורה, ואי לאו השבועה, בדיבורא בעלמא ליכא קיבול, ולא היו נענשים אם יעברו עליה. והעיר המנח"ש, דלש' הר"ן לעיל (ח:), דנשבע לקיים את המצוה חלה השבועה, ועובר הלאו דשבועה וכל יחל, א"כ נמצא דכל העובר על מצות עשה עובר גם על לאו דכל יחל [נוק"ק, למה הק' זה דוקא להר"ן, הרי לפי המהרש"א ודאי חלה השבועה, מאיזה טעם שהוא (ואולי משום דכל הנדון באם חלה שבועה על המצוות הוא רק לאחר שיש עליו מחייב לעשות המצוות, אבל לפי המהרש"א הרי אינו מחוייב לקיים המצוות בלא השבועה), וא"כ לכא' ק' לכ"ע]. וכ' דאפשר דשבועה זו ה' רק לקיים המצוות באופן כללי, אבל אם עבר על מצוה אחת, אי"ז חשיב דעבר על השבועה. ואולי אה"נ, אם זלזל בכל המצוות, יהי' חשיב דעבר על השבועה.
- (ט) **נדרי שגגות וכו' ונוכח שאכל ושתה וכו'- הק' תוס'**, הא לעיל (יד:) אי' קונם עיני בשניה היום אם אישן למחר, אל יישן היום שמא יישן למחר. ה"ד, אם יישן למחר בשוגג, הרי נדרי שגגות הם, ומותר, ולכא' במזיד ליכא למיחש שיעבור על נדר, וע"ש דמסיק דבאמת חיישינן שמא יישן במזיד. וכ' **השלמי נדרים** דאולי בא הר"ן לתרץ קו' תוס', דכ' דכיון דנדר חייל באכילה קמייטא, וה"ל שוגג בההיא שעתא, א"כ לא חייל הנדר כלל. וביאר השלמ"נ, דכיון דהנדר מתחיל מעכשיו, ועכשיו הוא שוגג, א"כ בכה"ג נקרא נדרי שגגות ואינו חל. אבל לעיל, אם יישן ביום ראשון במזיד, נמצא

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

דכשמתחיל הנדר היום ה' מזיד, ובכח"ג לא הוי נחשב נדרי שגגות. [ולכאור' הפשטות הוא כדברי תוס', דמה לי אם עבר על התנאי במזיד, הרי העברת התנאי הוא רק היכי תמצא למיחל הנדר, ולכאור' משמע כדברי ר' נתנום שהבאנו שם, דגם התנאי הוא חלק של הנדר, ואם עובר על התנאי במזיד, חשיב זה כהעברה על הנדר במזיד, ולכן לא חשיב זה נדרי שגגות.]

(י) **שאני אוכל ושאני שותה, ושכח ואכל ושתה- פי' הר"ן, כלומר, שאמר ככר זה עלי אם אני אוכל ואם אני שותה, ושכח אח"כ ואכל ושתה, הרי לא חל הנדר, שהרי כל החלות ה' מיוסד על טעות. אולם ע' בריטב"א שפי' באור"א, דמיידי שאמר קונם על מה שאני אוכל ומה שאני שותה, ושכח ואכל ושתה, דעבר על נדרו בשוגג, דגם זה חשיב נדרי שגגות (וע' בהגהות הגר"א יפהן מס' 338 דכ' דהריטב"א ה' מוכרח לפרש כן, שהרי ס"ל דאכילת התנאי בשוגג לא חשיב נדרי שגגות, אע"כ דהוי נדרי שגגות ממש, שאכל או שתה בשוגג מה שאסר עליו).**

(יא) **ובה"א אלו ואלו מותרין- כ' הר"ן דמותרין בלא שאלה, ומשום שהי' טועה בעיקר הנדר. משא"כ בהא דקונם אשתי נהנית לי, אם לא אמר בפירוש שגנבה את כיסי, אינו בטל מאליו, ואע"פ שאמר שדעתו ה' בשביל כן, הרי לא ה' טעות בעיקר הנדר [אלא בטעם שנדר], משא"כ היכא דה' אביו כלול בהנדר, אז ה' טעות בעיקר חלות הנדר. וע' בחי' הגרני"ט (ס' נ"ז) שהביא משו"ת מהרי"ט (ב', כ"ז) שהק' דלכאור' יש לחלק בפשיטות בלא"ה, דבראה אותן אוכלין, הדבר ידוע שמעולם לא רצה להדיר את אביו, והוי אומדנא דמוכח, וא"כ שפיר בטל הנדר מאליו, משא"כ היכא דהדיר אשתו, אז אין לנו אומדנא דמוכח דהנדר ה' בשביל שגנבה וכו', וא"כ ודאי צריך שיפרש, דאל"ה הוי דברים שבלב. וע"פ חילוק זה תי' המהרי"ט קר' אביו המבי"ט, למה לעולם צריך ללכת אצל חכם, הרי כל נדר שיש לו פתח הוי כמו נדר בטעות, וא"כ נמצא דה' בטל מעיקרא מאליו, ולמה צריך חכם (ותי' דהמבי"ט דאה"נ, כל הדין דצריך ללכת לחכם הוא רק מדרבנן). ותי' המהרי"ט ע"פ הנ"ל, שאין הנדר בטל מאליו ע"י הפתח, משום שהפתח הוא דברים שבלב ואינם דברים, ולכן בעינן חכם דוקא, דבזה ח' התורה דמהני פתח. משא"כ נדרי שגגות, שהן בטלין מאליהן, מכיון שיש אומדנא דמוכח שנדר בטעות. ובדעת המבי"ט, שלא תי' כן, כ' בשי"ר שמואל (ס"ו) דס"ל להמבי"ט דגם נדרי שגגות אינם דוקא באומדנא, ואינם מוגדרים כדיני טעות כמו כל התורה כולה, אלא חידוש התורה מקרא דהאדם בשבועה, או משום דבעינן פיו ולבו שוין, וכל היכא דלא נדר אדעתא דהכי הנדר בטל, ולכן שפיר הק' המבי"ט.**

הגר"ח (סטענסיילס ס' קצ"ט) דג"כ צידד דכל החילוק בין נדרי שגגות לכל פתח הוא משום שבנדרי שגגות יש כאן אומדנא דמוכח, אלא דהק' דהדין נדרי שגגות נלמד מהא דשבועות שגגות, וזה נלמד מהאדם בשבועה, ואם יש אומדנא, הרי"ז כטעות דכה"ת כולה, וא"כ למה צריך קרא לזה. אע"כ דהדין נדרי שגגות הוא אפי' היכא דאין אומדנא. וביאר דהחילוק בין שגגות לפתח הוא דבשגגות הוי הטעות בעיקר הנדר, וכמו בכולכם אסורים והי' אביו שם, משא"כ בפתח, הפתח אינו בעיקר הנדר, אלא דדבר צדדי הוא, ולכן אי"ז כלל בחי' התורה דנדרי שגגות אינם נדרים כלל, ולזה ח' התורה דצריך פתח דוקא [ולכאור' הן הן דברי הר"ן כאן, וצ"ע]. וע"ע בחי' ר' שמואל (ג', ד') דביאר דמה דהר"ן לא פי' דהחילוק הוא בין אומדנא דמוכח או לא, הוא ע"פ דברי הגרש"ש, דנדר אינו חלות ככל חלות התורה, שהאדם פועל החלות, אלא בנדר התורה פועל החלות, וא"כ שפיר י"ל דאין כאן דין טעות ככל התורה כולה [שהרי טעות הוא דין בחסרון בדעתו לפעול החלות, וכאן אין דעתו שלו פועל החלות, אלא התורה פועל החלות], ושפיר ה' צריך הר"ן לחידוש בנדרים דצריך להיות פיו ולבו שוין, ובזה

כ' דהחילוק הוא אם הוא בעיקר הנדר או לא [יש לע' קצת, דאם התורה פועל החלות, א"כ לכאור' יש לע', למה מהני תנאים בנדרים, הרי מה דאמר' דתנאים לא מהני בחלותין דלא מהני בהו שליחות, ביארו האחרונים שהוא משום דחלותין אלו נפעלו ע"י התורה ולא ע"י האדם, וצ"ע בזה].

(יב) **נדר שהותר מקצתו הותר כולו- הבאנו לעיל שאלת השער המלך (נדריים י"ב, י') בשם הקול יעקב, האם אמרי' דנדר שהותר מקצתו הותר כולו אפי' אם לא ה' יכול המקצת לחול מאליו מעיקרא, או רק היכא דכבר חל הנדר, ועכשיו בא להתיר מקצת הנדר, אמרי' דנדר שהותר מקצתו הותר כולו. והק' הנחלת צבי (בהגהות לשו"ע יו"ד ס' רכ"ט), הרי מתני' מפורשת הוא, דבנמצא אביו או אחיו בתוכם, הדין הוא דאמר' נדר שהותר מקצתו הותר כולו, הגם דה' הותר מעיקרא. וע' בקהלות יעקב (י"ט) שכ' לחלק, דהא דאמר' דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, היינו היכא דה' טעות בעצם הדיבור, ואמר' דעכשיו שהי' טעות בחלק של הדיבור, ממילא אמרי' כל הדיבור בטלה. וא"כ, היכא דאמר' (למשל) כולכם, והי' אבא עמהם, אז הדיבור של כולכם ה' דיבור בטעות, ולכן ודאי אמרי' דכיון דבטלה מקצתה בטלה כולה. אבל כשנודר על ב' בהמות, וא' מהן אינו יכול להיות הוקרב לקרבן כיון דיש בו מום, אז אין שום פסול בהדיבור, אלא דהחלות אינו יכול לחול על א' מהקרבנות, ובזה שפיר נסתפק הקול יעקב אם אמרי' בזה נדר שהותר מקצתו, וכו', ואין רא'י ממתני'.**

(יג) **נדר שהותר מקצתו הותר כולו- ע' בר"ן לעיל (ג', ולקמן סו). דהביא מהירושלמי דמקור להדין דנדר שהותר מקצתו הותר כולו הוא מקרא דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, ואם אינו "ככל", אז בטל כל הנדר. אבל בפ"י הרא"ש (סו). כ' "אע"פ שלא מצא פתח על כולו, [מ"מ כולו מותר] דלא נדר מעיקרא אלא על דעת שנתקיים כולו, נמצא התרת מקצתו פתח לכולו". וע' בקונטרסי שיעורים (שיעור כ', אות ג') שכ' דלכאור' יש נפק"מ לדינא בין ביאור הר"ן לביאור הרא"ש. דהיינו, דלפי הרא"ש הא דבטל כולו הוא מדין פתח, דהיינו דכיון דהחכם עוקר חלק של הנדר בתורת פתח, הוי כאילו הפתח נתפשט בכל הנדר וממילא כל הנדר בטל (ע"ש לראיותיו לביאור זה בהרא"ש), אבל להר"ן הרי הוא גזה"כ בעלמא, דכיון דחלק של הנדר בטל, ממילא כל הנדר בטל. ולכן היכא דאין כל הנדר שייך להתיר חכם, ולמשל דחלק של נדרו ה' נזירות שמשון, דאין שייך להתיר ע"י חכם, א"כ אם אמרי' דהפתח שאמר החכם נתפשט לכל הנדר, זה לא מועיל בנזירות שמשון, דאין שייך להתיר ע"י פתח. אבל אם אמרי' כהר"ן, דגזה"כ בעלמא הוא, א"כ שפיר י"ל דכיון דבטל מקצתו, ממילא בטל כולו.**

אמר רבה, דכ"ע כל היכא דאמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם וכו' דכולהון אסורין- ע' במנחת שלמה שחקר בדין היתר חכם, האם הוא עוקר חלות הנדר או דיבור של הנדר. וכ' דלכאור' יש להביא רא'י מכאן דאינו עוקר אלא החלות, דאם

באמת עוקר גם הדיבור, א"כ הרי מה שאמר "כולכם" נעקר, ואין שייך שיהי' אסור בהשא"ר [וע' לעיל בדף כ"ב מה שהבאנו מהאילת השחר להוכיח כן לענין פתח, דזהו החילוק בין פתח לחרטה לענין קבלת תעניות, דבפתח הוא עוקר החלות, ובחרטה